

C. E. van der Waals-Nachenius

Omtrent de eeuwwisseling was mijn vader, die financier was in Amsterdam, gegrepen door de gedachte onrendabele heide om te zetten in rendabel bos. Een belangrijke factor daarbij was voor hem de mogelijkheid de zeer arme bevolking hiermede aan werk te helpen, terwijl hij ook de landbouwmethoden hoopte te verbeteren. Het resultaat was dat hij op 1 januari 1901 Klein Boeschoten kocht van de oude Jan van den Berg, een ongetrouwde boer. De boerderij was vervallen, het bouwland verwaarloosd en de schapen waren aan de kant gedaan. Voor 75 ha bouwland, eikebos en heide, betaalde hij de somma van f 7000. Hij liet de boerderij opknappen, schafte schapen aan, bemoeide zich met grondbewerking en bemesting - hij was de eerste uit de buurt die kunstmest gebruikte - en bepaalde wat er verbouwd zou worden. Hij maakte een einde aan het kappen van de eiken die voorheen om de acht of tien jaar gekapt werden voor werk- en brandhout, en verbood strooisel te halen uit het bos. Als boer kwam Geurt van Middendorp, eerder werkzaam op de Harskamp, maar na het faillissement van de Harskamp uit arremoeude vertrokken naar de Betuwe als petroleumman en lantaarnopsteker. Ook de schaapherder van de Harskamp kwam naar Boeschoten.

Boeschoten ligt eenzaam op een kruispunt van zandwegen. In het noorden ligt het nabij Veluw hul en de Bergsham, in het oosten grenst het aan Groot Boeschoten, waar Staatsbosbeheer reeds een tiental jaren eerder begonnen was de heide te ontginnen. In het zuiden ligt Boeschoten langs de Arnhemse of Harderwijker karweg en westelijk ligt het gehucht Koudhoorn, waarmede steeds een intensief sociaal contact werd onderhouden. In 1326 wordt Boeschoten voor het eerst vermeld in de leenacteboeken van Gelderland als wildforstersgoed. Waar wildforstersgoederen vaak zijn uitgegroeid tot gehuchten (Koudhoorn) is daarentegen in Boeschoten de oorspronkelijke structuur bewaard gebleven. In het centrum het erf met de gebouwen en met het (nu) zeer oude geboorte, eik en veldiep, het geheel omringd door de akkers, waarachter een brede strook eikebos. Dan begint de heide, met en zonder eikestruiken, eerder het domein van de schapen, daarna het domein van de denne-

bossen. Het gebied dat vanouds bij Boeschoten hoorde is doorkruisd met wallen, de structuur van deze wallen is sinds de Middeleeuwen onveranderd gebleven en dient als monument bewaard te blijven.

Behalve enige percelen die werden ingeplant voor eikehakhout, een voortzetting van de eikengordel met opgaande eiken en enige (later zeer fraaie) lanen van douglas en Amerikaanse eiken - werden er dus dennen geplant. Hiertoe werden kuilen gegraven en werd er geploegd. Het planten gebeurde onder toezicht van de Heidemij. Kinderen mochten thuis uit school blijven om te helpen planten en een centje mee te verdienen. Vaak heb ik de mannen die deze dennen later gekapt hebben horen zeggen: "het zijn dezelfde dennen die wij als kleine jongens geplant hebben." De Heidemij was streng. O wee als je een minuut te lang schafte, en o wee als ter controle aan het pas geplante dennetje getrokken werd en het vloog eruit, dan kreeg je een draai om je oren; werd daarentegen de kop er af getrokken, dan was het goed.

Deze bossen groeiden op tot de bekende eentonige dennebossen met het onvruchtbare naaldendek op de bodem. Mijn vader, die dit niet leek, liet sommige stukken omspitten met het gevolg dat onder de dennen een golvend veld van wilgenroosjes ontstond. Na verloop van enige jaren verdwenen ze vanzelf weer en in de plaats daarvan kwam geleidelijk opslag van eik, berk en lijsterbes, de oorspronkelijke bosvegetatie die hier in de Middeleeuwen moet hebben gestaan (mevrouw Hacke-Oudemans). Na het kappen van de dennen nam deze spontane groei zeer toe en wij besloten van deze opslag (gedeeltelijk althans) bos te maken en dit bos te verplegen zoals het geplante bos. Wij hebben dit natuurlijke bos afgewisseld met kleine percelen Tsuga heterophylla, lariks, douglas en Abies grandis.

Een selectie van de oude dennen hebben wij boven het jonge bos laten staan; een zeer fraai beeld, en ik verbeeld mij dat de loofhout omgeving een gunstige invloed heeft op de oude dennen. Helaas is een deel van deze oude bomen het slachtoffer geworden van de storm. De jonge eiken groeien recht en goed. Aangemoedigd door dit succes hebben wij de niet geplante stukken na

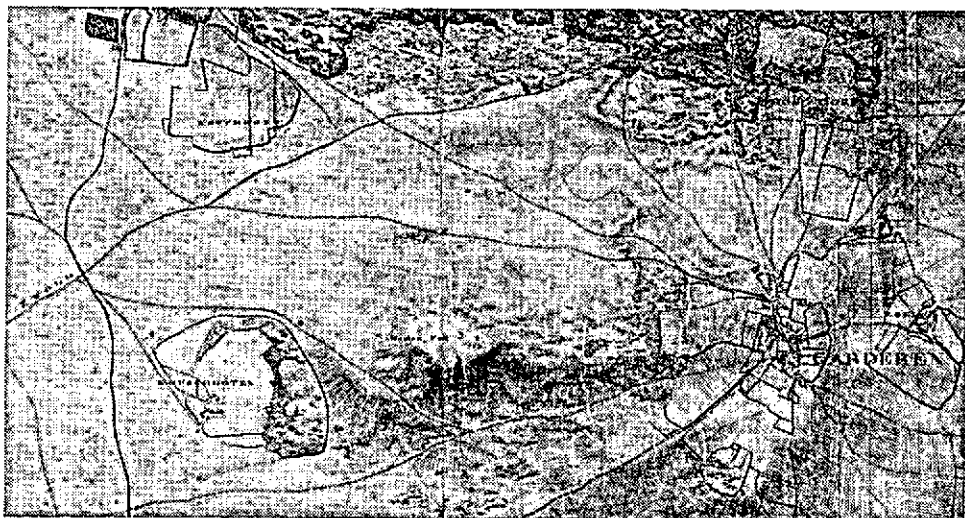
coulissenkap over gelaten aan de natuur en ook hier komt fraai loofhout voor de dag dat vrijgesteld wordt.

De zojuist beschreven situatie geldt voor het noordoostelijk gedeelte van Boeschoten, hier loopt het terrein op naar de Bergsham en hier bevinden wij ons op preglaciaal gestuwde bodem waarvan ook Veluw hul deel uitmaakt. Wij hebben hier redelijk goede bosgrond en relatief weinig last van nachtvorst. In het zuiden van Boeschoten is de situatie geheel anders. Hier zitten wij op dekzand en hier sluit Boeschoten aan bij de Koudhoornse nachtvorstzone. Door het succes van de douglaslanen, door het alom heersende douglasenthousiasme werd ons geadviseerd hier na de kap van de dennen te herbebossen met douglas, en wel in zeer dicht verband, hier en daar afgewisseld door lariks en Corsicaanse dennen. Rijkelijk werd er gestrooid met Amerikaanse eikels en Prunus zaad. Het kwam er echter op neer dat al ras het terrein aan de ene zijde van de Karweg te gronde ging aan de Fomes annosus terwijl aan de overzijde de douglas geheel verloren ging aan de nachtvorst. Amerikaanse eik en Prunus groeiden ijverig door. Van de vele adviezen die ik kreeg volgde ik het advies van een boswachter van de Staat die zei: "kijkt u er in tien jaar niet naar om." Toen ik na tien jaar deze intussen ondoordringbare wildernis inspecteerde vroeg ik een bosarbeider, bekwaam met de brushcutter, hier eens een dag op proef te gaan werken. Het resultaat was bemoedigend en wij spraken af dat hij de gehele 14 ha in aangenomen werk voor zijn rekening zou nemen. Wonder boven wonder kwam een gevarieerd en vrij regelmatig bos uit zijn handen. Nu, enige jaren nadien gaan wij er opnieuw doorheen en worden verrast door goede groepen lariks, douglas en veel goede opslag dennen, krachtige eiken. De Prunus levert een nog

onopgelost probleem, en ook die stukken met overwegend slechte Amerikaanse eiken. Het valt mij op dat ik weinig Fomes meer zie.

In 1914 kocht mijn vader uit de verdeling van de Maalschap drie terreinen van elk 25 ha, voor elk van zijn kinderen een. Eén perceel omvatte de grafheuvels van Bergsham, intussen bezit van het Gelders Landschap. Dit terrein werd niet bebost met het oog op het verre uitzicht. Tussen Bergsham en Boeschoten ligt een terrein waar enige bebossing werd toegepast en bouw- en grasland werd aangemaakt, nu in bezit van het Gelders Landschap. Het derde terrein tussen Lage Boeschoter weg en Oude Barnevelder weg, aan de westzijde grenzend aan de Bergsham, was mijn deel en is bekend onder de naam van "'t Gat van Zus". Het dankt zijn naam aan het feit dat het terrein in het centrum glojend omlaag gaat, tot het in een diepe zuiver ronde kuil eindigt. Deze kuil was in 1914 tot onderin met heide begroeid en een dikke pad woonde daar. Waarschijnlijk is het ijs uit de prehistorie verantwoordelijk voor deze kuil, er zijn meer van deze kuilen nabij de stuwwallen. Het gehele terrein was bedekt met heide en eikestruiken met enkele vliegdennen. De eikestruiken werden kort gehouden door de schapen zodat ze nauwelijks boven de heide uitstaken. Hoe oud waren deze struiken? Maar hoe krachtig ontwikkelden ze zich toen ze niet meer door de schapen werden afgegeten. Ze groeiden uit tot mooie en grillige bomen.

Langs drie zijden van het terrein plantte mijn vader dennen, waarschijnlijk van zeer slechte herkomst. Rondom de kuil werd douglas, lariks, beuk en Amerikaanse eik geplant. De dennen zorgden voor een enorme uitzaaiing tussen de eikestruiken en op de heide. Met moeite hielden wij enige ha heide open. De slechte dennen werden in 1959

Genie-situatiekaart van J. A. de Man 1807. Deze kaart toont duidelijk de verhouding tussen bouwland, bos, heide en zandverstuiving. Opmerkelijk zijn de strubben op de heide en de begroeide wallen rond de nederzetting Boeschoten. Bron: Rijksarchief 's Gravenhage.

gekapt en op hun plaats groeit nu een goed bos van lariks, groveden, Oostenrijkse den en *Picea omorica*. De douglas uit eigen kwekerij, uit eigen zaad, was hier in 1961 volledig te gronde gegaan door de nachtvorst eind mei.

Sinds het ANWB landgoedkamp op dit terrein kampeert zijn de eikestruiken die tot interessante bomen uitgroeien een dankbaar werkobject. Nadat ik de dennen die ze in de weg stonden heb laten kappen zijn de eiken zo uitgesnoeid, dat de krachtige stammen zijn blijven staan, krom of recht, terwijl de dunne en onderdrukte stammen en twijgen zijn weggenomen.

Zonder het ANWB kamp zouden wij dit nooit hebben kunnen ondernemen. Hier groeit nu een zeer interessant eikebos, steeds afgewisseld door groepjes dennen en enkele oude vliegdennen. He-

laas zijn ook hiervan vele het slachtoffer geworden van de storm, maar daar de eiken de hoofdschotel vormen is het geen werkelijke ramp. Het ANWB kamp werkte deze zomer voor het zesde seizoen, ik heb veel aan hun werk te danken, ook de *Prunus* gaan ze te lijf en de heide houden zij schoon.

Ik meen dat het feit dat de storm in Boeschoten wel heeft toegeslagen maar niet een ramp is geworden, te danken is aan de kleinschaligheid, aan de gevarieerdheid en aan de menging en aanwezigheid van veel loofhout.

Laat ik tot slot bekennen dat misschien de opmerking van een der kampeerders juist is dat wij hier meer landschapsbouwers zijn dan bosbouwers. Maar mocht dat zo zijn dan reken ik mij dat niet tot schande.

Boekbespreking

P. Bang en P. Dahlstrom. Elseviers Diersporengids. Sporen en kentekens van zoogdieren en vogels.

Vertaling A. van Wijngaarden.

Amsterdam-Brussel 1973. 240 pag., 600 fig.

Prijs f 29,50.

Een rijk geïllustreerde, aantrekkelijk uitgegeven veldgids, met een ongecompliceerde, directe tekst en kennelijk met plezier samengesteld. Hij geeft beschrijvingen in beeld en en woord van loopsporen (78 pag.), vraatsporen (83 pag.), uitwerpselen (23 pag.), urine (1 pag.), braakballen (11 pag.), legers, nesten en holen (19 pag.) en andere sporen (10 pag.).

Het boekje is er allereerst op gericht om de veroorzakers van de sporen op naam te kunnen brengen, maar daarbij komen vanzelf vele interessante gegevens over de levenswijze van de dieren te voorschijn. Met soorten als beer, rendier, lynx en lemming en in veel details is de Scandinavische herkomst van het boek onmiskenbaar, maar ook bij ons is het bruikbaar.

Er zijn ook schoonheidsfouten. De ondertitel is niet helemaal Nederlands geworden, de bewering op de achterkant dat alle Europese zoogdieren

en vogels behandeld worden is een storende onwaarheid. De indeling van de tekst in alinea's is slecht, hetgeen de overzichtelijkheid afbreuk doet. De afgebeelde kegel op pag. 117 is door een linkse eekhoorn beknagd; sijsjes eten zaden, geen katjes; visdiefjes komen ook veel in het binnenland voor; bij ons zijn het de vinken, niet de groenlingen die achter de beukennoten aanzitten; de grote vraatschade die de grijze eekhoorn in Engeland veroorzaakt is niet genoemd. Het grootste bezwaar bij het gebruik is wel, dat men er geregeld een vogelgids en een zoogdiergids naast moet hebben om te weten wat de verbreiding van een soort is. Hoe moet men anders te weten komen dat de aardmuis in Nederland geen rol van betekenis speelt?

Deze bezwaren wegen echter niet op tegen de vele waardevolle gegevens die wel verstrekt worden. Voor bosbouwers is vooral van belang, dat er niet minder dan 49 pagina's gewijd zijn aan vraatsporen aan houtige gewassen. Daarmee is het een goede aanvulling op deel 2 van *Bosbescherming*.

H. M. Heybroek